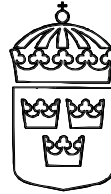

Kommittédirektiv

Nationell satsning på medie- och informationskunnighet och det demokratiska samtalet

Dir.
2018:88

Beslut vid regeringssammanträde den 23 augusti 2018

Sammanfattning

En särskild utredare för att värna det demokratiska samtalet ges i uppdrag att i samverkan med relevanta aktörer arbeta med utåtriktade insatser som ökar människors motståndskraft mot desinformation, propaganda och näthat, t.ex. genom medie- och informationskunnighet (MIK).

Utredaren ska bl.a.

- samarbeta med relevanta aktörer för att komplettera, förstärka och sprida kunskap om pågående MIK-insatser,
- sammanställa och sprida kunskap om digitala miljöers betydelse för kvinnor och mäns, flickor och pojkers delaktighet och deltagande i demokratin med fokus på desinformation, propaganda och näthat, samt identifiera kunskapsluckor på området,
- sammanställa och sprida goda exempel på metoder som förebygger och motverkar förekomsten och effekterna av desinformation, propaganda och näthat,
- analysera behovet av fortsatta insatser i dialog med berörda aktörer och vid behov föreslå hur utredarens insatser och analyser kan tas vidare inom den befintliga myndighetsstrukturen.

Uppdraget ska redovisas senast den 1 oktober 2020.

Bakgrund

Digitaliseringen innebär en omvälvande samhällsförändring som i grunden påverkar människors möjligheter att kommunicera med varandra. I dag kan alla ta en mer aktiv roll i digitala miljöer genom att t.ex. uttrycka, producera, sprida, ta del av och kommentera olika åsikter, idéer, bilder och information. Internet och sociala medier har på så sätt bl.a. sänkt trösklarna för demokratiskt deltagande och förbättrat människors möjligheter att bilda opinion. Det är i grunden positivt eftersom det demokratiska samtalet syresätter demokratin genom att tillföra åsikter, perspektiv och kunskaper. I den offentliga debatten synliggörs både behov och motsättningar som förtroendevalda och andra makthavare har att förhålla sig till. Åsiktsskillnader och debatt är en central del av den demokratiska processen.

Ett öppet och levande demokratiskt samtal förutsätter att det finns tillgång till information och analys om samhällsutvecklingen. Samtidigt har nyhetsmediernas förutsättningar att verka förändrats med digitaliseringen. Nationella och lokala nyhetsmedier har svårare att finansiera sin verksamhet och studier visar att det helt saknas redaktionell närvaro i många kommuner runt om i landet som därmed står utan kvalitativ journalistisk bevakning. Samtidigt får de stora globala företagen och sociala medieplattformarna allt större inflytande.

Nyhets- och medieanvändningen har blivit mer fragmenterad samtidigt som mängden tillgänglig information har ökat kraftigt. Det har blivit enklare för dem som är intresserade av politik och samhälle att ta del av nyheter och information när de vill och via de plattformar och medier de föredrar. Utvecklingen går i riktning mot att andelen personer i befolkningen som aktivt söker upp nyheter har ökat, samtidigt som det finns en växande grupp som helt undviker nyheter. Flöden i sociala medier är individuellt anpassade, styrda av algoritmer som baseras på bl.a. tidigare sökningar och uttryckta preferenser hos den enskilda användaren. Detta blir särskilt problematiskt i sammanhang där vedertagna uppfattningar som bygger på kunskap och fakta ifrågasätts, s.k. faktaresistens. Det finns en risk att anpassade

flöden, skraddarsydda nyheter och medhåll från likasinnade tenderar att ensidigt bekräfta de egna åsikterna och att dessa s.k. filterbubblor har negativ inverkan på demokratin.

Sammantaget har de förändrade medievanorna ökat behovet av att alla utvecklar medie- och informationskunnighet, d.v.s. kunskaper och förmågor som krävs för att finna, analysera, kritiskt värdera och skapa information i olika medier och sammanhang. Statens medieråd och Myndigheten för press, radio och tv har kartlagt vilka insatser som har genomförts för att öka medie- och informationskunnigheten i landet (dnr Ku2018/01610/MF). Kartläggningen visar att antalet aktiva aktörer är stort men att många insatser är av kortsiktig karaktär och ojämnt fördelade över landet. Med kartläggningen som grund har Nordicom tagit fram en fördjupad kunskapsöversikt som visar på behovet av långsiktig och systematiserad nationell samordning av MIK-insatser. Regeringen anser att arbetet med medie- och informationskunnighet behöver systematiseras och byggas upp på lång sikt, med stöd i Nordicom-rapportens förslag om en svensk modell för MIK-arbetet. Mot den bakgrunden ser regeringen över möjligheten att ge en myndighet ett permanent samordnande uppdrag att arbeta långsiktigt med medie- och informationskunnighet.

Utöver detta finns ett behov av en utredare för att på kort sikt stärka arbetet med MIK inriktat specifikt på individens förmåga att identifiera och stå emot näthat, propaganda och desinformation, genom en särskild utåtriktad satsning. I regeringens demokratistrategi Strategi för en stark demokrati – främja, förankra, försvara (dnr Ku2018/01406/D) beskrivs desinformation, propaganda och näthat som utmaningar som riskerar att ha en negativ inverkan på det demokratiska samtalet och som kan bidra till att underminera demokratin på sikt. Desinformation, propaganda och näthat sprids i dag snabbt via sociala medier. Debattklimatet har blivit hårdare och det finns människor som undviker att delta i det demokratiska samtalet på grund av rädsla för hot och hat. I förlängningen finns en risk att det demokratiska samtalet blir mer ensidigt och polariserat. Barn, unga och vuxna behöver därför stärka sina kunskaper och

förmågor för att bli mer motståndskraftiga mot desinformation, propaganda och näthat.

Uppdrag att värna det demokratiska samtalet

En särskild utredare för att värna det demokratiska samtalet får i uppdrag att arbeta med utåtriktade insatser som ökar människors motståndskraft mot desinformation, propaganda och näthat, t.ex. genom medie- och informationskunnighet. Uppdraget ska inriktas på att stärka MIK i befolkningen som helhet och i specifika grupper, samt erbjuda ett kunskapsstöd för relevanta aktörer. Arbetet ska ske i samverkan med relevanta aktörer, bl.a. Statens medieråd, Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, Statens skolverk, Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, Sveriges Kommuner och Landsting, Kungl. Biblioteket samt relevanta aktörer inom skolväsendet, biblioteksväsendet, folkbildningen och det civila samhället.

Komplettera och förstärka pågående MIK-insatser

På grund av förändrade medievanor har det blivit särskilt viktigt att utveckla och stärka vissa förmågor. För att kunna vara aktiv och delta i samhället och demokratins processer behöver alla oavsett ålder vara utrustade med MIK. Det finns ett behov av att komplettera och förstärka insatser på MIK-området genom ett utåtriktat arbete mot desinformation, propaganda och näthat.

Utredaren ska därför

- samarbeta med relevanta aktörer för att komplettera, förstärka och sprida kunskap om pågående MIK-insatser med särskild inriktning på desinformation, propaganda och näthat,
- analysera behovet av fortsatta insatser i dialog med berörda aktörer och vid behov lämna förslag på hur utredarens insatser och analyser kan tas vidare inom den befintliga myndighetsstrukturen.

Sammanställa och sprida kunskap om digitala miljöers betydelse i demokratin

Det finns i dag begränsad kunskap om de digitala miljöernas betydelse för människors deltagande i demokratin och om digitaliseringens betydelse för det demokratiska samtalet och för demokratin som helhet. Regeringen ser därför ett behov av att särskilt följa utvecklingen och skapa en samlad bild vad gäller kunskap om desinformation, propaganda och näthat.

Utredaren ska därför

- sammanställa och sprida kunskap om digitala miljöers betydelse för kvinnor och mäns, flickor och pojkers delaktighet och deltagande i demokratin med fokus på utmaningar som desinformation, propaganda och näthat,
- identifiera kunskapsluckor på området och lämna förslag på hur dessa kan åtgärdas inom den befintliga myndighetsstrukturen.

Sprida kunskap om metoder för att förebygga och motverka desinformation, propaganda och näthat

Var och en ska ha möjlighet att nyttja den digitala utvecklingens potential till demokratisk delaktighet, deltagande och inflytande. Statliga aktörer, forskare och organisationer i det civila samhället har arbetat fram MIK-relaterade metoder och verktyg som bl.a. syftar till att förebygga och motverka näthat, propaganda och desinformation. Det finns ett behov av att sprida dessa metoder och verktyg till så många som möjligt. Syftet är att öka människors motståndskraft genom att öka medvetenheten om utmaningarna, öka enskilda individers förmåga att identifiera, hantera och motverka näthat, propaganda och desinformation, samt öka kunskapen om möjliga konsekvenser för både individen och för demokratin som helhet.

Utredaren ska därför

- sammanställa metoder som förebygger och motverkar desinformation, propaganda och näthat,
- sprida kunskap om goda exempel på metoder som förebygger och motverkar desinformation, propaganda och näthat genom att arbeta utåtriktat mot olika målgrupper.

Konsekvensbeskrivningar

Utredaren ska redovisa konsekvenserna av de förslag som redovisas i enlighet med kommittéförordningen (1998:1474). Om förslaget beräknas innebära ökade kostnader eller intäktsminskningar för det allmänna ska utredaren föreslå hur dessa ska finansieras.

Samråd och redovisning av uppdraget

Utredaren ska bl.a. samråda med Statens medieråd, Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, Statens skolverk, Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, Sveriges Kommuner och Landsting, Kungl. Biblioteket, relevanta aktörer inom skolväsendet, biblioteksväsendet, folkbildningen, det civila samhället samt Digitaliseringsrådet och kommittén Demokratin 100 år – samling för en stark demokrati (Dir. 2018:53). Utredaren ska hålla sig informerad och beakta relevant arbete som pågår inom Regeringskansliet och kommittéväsendet samt förhålla sig till inrättandet av en myndighet för psykologiskt försvar.

Uppdraget ska slutredovisas i sin helhet senast den 1 oktober 2020 tillsammans med en analys av resultat och utfall av utredarens arbete. Av slutredovisningen bör det framgå hur många och vilka särskilda grupper man har nått ut till, uppdelat på män och kvinnor.

(Kulturdepartementet)